

Kierkegaards religiøsitet skræmmer ikke de unge filosoffer

AF **BJØRG TULINIUS**

25. februar 2017 00:00

Tegning: Niels Christian Kierkegaard (Søren Kierkegaards fætter) | Foto: Polfoto | Grafisk bearbejdning: Ole Munk

Tidligere har landets verdensberømte filosof været næsten bandlyst på de danske filosofistudier, ikke mindst på grund af hans religiøsitet. Derfor har den filosofiske forskning i Kierkegaard været forsømt, mener flere eksperter, der samtidig peger på, at det netop nu er ved at ændre sig

Slår man op i Den Store Danske Encyklopædi, står Søren Aabye Kierkegaard (1813-1855) beskrevet som "eksistensfilosofiens grundlægger". Han er derfor også kendt over hele verden som en af de helt store og uomgængelige tænkere fra det 19. århundrede. Alligevel har der indtil for få år siden ikke været den store interesse for Kierkegaards tænkning på de filosofiske institutter og afdelinger i Danmark.

"I den filosofiske forskning og undervisning i Danmark har vi forbigået Søren Kierkegaard. Og mange filosoffer gider ikke engang åbne en af hans bøger. Der har været en tendens til at tænke, at enten var han for religiøs eller også for skønlitterær og derfor uinteressant som filosof."

Anders Moe Rasmussen er selv Kierkegaard-forsker og lektor i filosofi ved Aarhus Universitet, men han er ikke imponeret over sit eget fags interesse for eller forskning i den tænker, vi ynder at kalde landets bedste, og som flere steder betegnes som den største danske filosof nogensinde.

Den beskrivelse har ikke været nok til at gøre ham til særligt studieobjekt eller forskningsområde på de danske filosofiske institutter, påpeger også lektor i filosofi ved Aalborg Universitet, Morten Ziethen.

"Hele den eksistentielle filosofi med Kierkegaard, Nietzsche, Heidegger og Sartre var – med få vigtige undtagelser – noget, du som studerende selv skulle læse ved siden af studierne. Eller opsøge på landets højskoler. På universitetet var man mere optaget af den analytiske filosofi, mens eksistensfilosofien, ja livsfilosofien i det hele taget, stort set ikke blev anset for akademisk relevant, endsige gyldig."

Sådan har også filosof Anders Fogh Jensen oplevet det, da han studerede på Syddansk Universitet.

"De eksistens- og livsfilosofiske tænkere som Kierkegaard blev kaldt for 'fruentimmerfilosofi', mens rigtige mænd læste Husserl og Kant. Og oversigtskurserne spolede tilbage, når der pligtskyldigt var blevet sagt

noget om det religiøse aspekt, så Kierkegaard kunne holdes på den profane matrikel. Men dermed unddrog man de dybder, der er i hans tænkning,” fortæller Anders Fogh Jensen.

Parallelt med den manglende filosofiske interesse i Danmark har der været en massiv international optagethed af den danske eksistens-tænker.

”I udlandet er mange optaget af Kierkegaard som filosof og ser hans betydning på linje med Platon og Kant. Men vi har sovet i timen. For da interessen for den politiske tænkning og eksistenstænkningen så småt begyndte igen i 1990’erne, havde vi mere travlt med at læse ham som æstetiker,” lyder det fra lektor i idéhistorie ved Aarhus Universitet Ole Morsing, der har skrevet flere bøger om Kierkegaards filosofi.

Inden vi kaster os ud i et forsøg på en dybere forklaring på, hvorfor den filosofiske side af Kierkegaard har været underbelyst her i landet, bør det understreges, at det nu ser ud til at ændre sig.

”Hvor det tidligere kun var enkeltpersoner blandt filosofferne på de danske universiteter, som var optaget af Kierkegaard og den kontinentale filosofi i det hele taget, så er der i løbet af de seneste år opstået et helt forskningsmiljø på afdelingen for filosofi og idéhistorie ved Aarhus Universitet med netop det fokus,” siger lektor Morten Ziethen fra Aalborg Universitet, som i dag også rummer en mindre forskningsgruppe omkring netop den tyske idealisme og Kierkegaard.

Og netop nu er tre ph.d.-studerende fra forskningsmiljøet i Aarhus i gang med at skrive afhandling om Kierkegaards filosofi, fortæller Anders Moe Rasmussen, der er grundlægger og daglig leder af forskningsområdet.

”Det er aldrig sket før. Da jeg begyndte som lektor her på filosofi i Aarhus, var Kierkegaard virkelig et ’no go’. Vi kunne til nød beskæftige os med hans etik, men hverken den æstetiske eller den religiøse side kunne man som filosof røre ved. Nu kommer der en ny generation, som ikke er vokset op med 70’er-marxismens forskrækkelse eller afvisning over for det religiøse

eller den mere freudianske tilgang, men som går til Kierkegaard på en ny og uhildet måde. Man kan sige, at vi nu får Kierkegaards eksistenstænkning 2.0,” siger Anders Moe Rasmussen.

Også Anders Fogh Jensen oplever, at det netop er den kontinentale filosofi, herunder eksistenstænkningen, der optager folk for tiden. Ikke mindst når han er ude at holde foredrag, ”hvor ingen gider at høre om den analytiske filosofi og dens logiske stringens, men er optaget af det, der kan være svært at sætte ord på, men som bevæger os, og som folk som Kierkegaard har forsøgt at sige noget om.” Men også blandt tidens filosofistuderende.

”Der er helt klart overbooket hos de vejledere på filosofi, som har med denne tænkning at gøre,” siger Anders Fogh Jensen, der for få år siden udgav bogen ”Hvordan skal jeg leve mit liv, Kierkegaard?”.

Og det er netop eksistensproblematikken og de eksistentielle kategorier, der gør Kierkegaard til en både væsentlig, unik og evigt aktuel filosof – som det derfor har været synd og skam at forbigå, siger også professor emeritus i filosofi ved DPU Peter Kemp, der mener, at forbigåelsen blandt andet skyldes Georg Brandes og siden teologernes tilegnelse af Kierkegaard.

”Det er jo hans eksistenskategorier, der blandt andet kan give os en modvægt i dag til en tænkning som for eksempel New Public Management, hvor man reducerer det særligt menneskelige og gør os til målbare og sammenlignelige størrelser. Men der har været en tendens til, at den teologiske side af Kierkegaard har fået det meste af opmærksomheden her i landet. At Kierkegaards kristendomsforståelse har skygget for en filosofisk interesse og tolkning. Og det går nok helt tilbage til en mand som Georg Brandes, der nok opfattede Kierkegaard som et geni og anerkendte hans idé om individet eller ’Hiin Enkelte’, men som også anså ham som vanvittig netop på grund af hans religiøsitet,” fortæller Peter Kemp.

Han peger på, at den udenlandske opfattelse af Kierkegaard som filosof i den samme periode, som Brandes skrev herhjemme, faktisk fik et voldsomt boost, da tyskeren Karl Jaspers i 1919 udgav sin bog om psykologiske

verdensanskuelser, hvor han fremhævede Kierkegaard og Nietzsche som de væsentligste filosoffer overhovedet.

Ikke desto mindre var det stadig den teologiske Kierkegaard, der dominerede debatten herhjemme, fortæller Kemp:

”Ikke mindst i tiden efter Første Verdenskrig, hvor vi fik den dialektiske teologi med Karl Barth, der var inspireret af netop Kierkegaard, og som Tidehverv her i landet var meget optaget af. Her kunne Kierkegaard jo bruges som et opgør med den missionske fromhed, som bevægelsen opponerede imod,” siger Peter Kemp. ”Og senere får vi så teologen Løgstrups opgør med Kierkegaard, som også kom til at præge vores syn på hans tænkning. For Løgstrup gør nærmest Kierkegaard til en menneskehader. Han læser Kierkegaards forfatterskab bagfra, det vil sige ud fra hans seneste skrifter, og fokuserer derfor primært på hans angreb på kirken, ægteskabet og hele det borgerlige liv. Og her er det også Kierkegaards kristendomsforståelse, der ifølge Løgstrup gør ham uinteressant som filosof, da Løgstrup som bekendt i ’Den etiske fordring’ netop mener, at etikken kan funderes i rent umiddelbare menneskelige intuitioner eller spontane livsytringer. At etik derfor ikke nødvendigvis behøver at være en særlig kristen moral, som han mener, det er tilfældet hos Kierkegaard.”

Peter Kemp mener, at Løgstrups kritik af Kierkegaard er forfejlet, og han er meget begejstret for, at de unge filosofistuderende i dag er mindre optaget af eller forskrækkede over den kristne eller religiøse dimension ved Kierkegaards tænkning.

”Det religiøse er jo ikke nødvendigvis noget med, at man siger nogle banaliteter. Det er en dybere overbevisning om, at der ligger en lidenskab bag alt – bag hele den menneskelige eksistens. En lidenskab, der måske kun kan udtrykkes religiøst. Så for mig at se burde der slet ikke være denne opdeling mellem den teologiske og den filosofiske Kierkegaard – for det er det lidenskabelige kristne engagement hos Kierkegaard, der gør, at han er filosof,” siger Peter Kemp.

Også lektor i filosofi Morten Ziethen hilser den nye interesse meget velkommen, for der er i den grad brug for Kierkegaards tanker i dag, siger han.

”Lige nu er det især kognitionsteorierne, der dominerer forskningen omkring, hvad det vil sige at være et menneske. Teorier der forsøger at forklare den menneskelige bevidsthed som ren erkendelsesteori. Med naturvidenskabelige forklaringer der aldrig kobler sig til idéer om frihed eller eksistens. Konsekvensen er, at vi får et halvt menneskesyn, for hvad skal vi med et begreb om bevidsthed, der ikke er i stand til at adressere os som frie mennesker. Det er her, Kierkegaard bliver interessant, for han vil også gerne snakke om bevidsthed. Men samtidig understreger han, at vi er nødt til at tale om det på en måde, der er forenelig med vores grunderfaring af frihed – af at være væsener, der skal vælge og forholde os,” forklarer Morten Ziethen.

”Men det er vigtigt at understrege, at Kierkegaard aldrig forstod frihed som frihed fra enhver binding. I stedet kan man sige, at hans forståelse af mennesket udspringer af og kredser om erfaringen af, at mennesket på en og samme tid er frit til at vælge og forholde sig, samtidig med at det er sat af noget virkende i jeg’et, der ikke er jeg’et. Og uanset om man nu tolker dette andet i jeg’et som religiøst eller ej, tror jeg, at det er denne modsatrettede erfaring af at være både fri og sat, der gør, at Kierkegaard bliver ved med at være aktuel og taler til nye generationer.”

Filosof Anders Moe Rasmussen formulerer aktualiteten på en anden måde:

”Det er altid hos Kierkegaard et spørgsmål om mening. Hvorfra og hvortil? Hvor er jeg henne, og hvad skal jeg her? Og det er jo ikke et klassisk, neutralt filosofisk spørgsmål. Det er praktisk filosofi, og derfor er Kierkegaards tænkning også politisk filosofi.”

Netop den dimension er også det, der især optager idéhistoriker Ole Morsing.

”Kierkegaard har i den grad taget højde for den udvikling, vi ser i dag. Han var systemkritiker og dermed også modernitetskritiker, for han indså allerede dengang, hvordan institutionaliseringen kunne være farlig. For hvis man ikke har den enkelte med, så går det galt. Bare se på Trumps sejr i USA. Derfor er den nye interesse for Kierkegaard i den grad aktuel og relevant, for vi kan måske netop bruge Kierkegaards eksistenstænkning til at tackle og forholde os kvalificeret til de udfordringer, vi står i lige nu. Med for eksempel det omtalte skel mellem folk og elite og den modstand, vi oplever mod en globalisering, der måske netop er gået hen over hovedet på ’Hiin Enkelte’,” siger Ole Morsing.

Og med hensyn til det tidligere filosofiske forbehold over for den religiøse side hos 1800-tallets verdensberømte tænkere, siger filosof Anders Fogh Jensen i dag:

”Da jeg studerede, havde jeg det også selv lidt anstrengt med det religiøse hos Kierkegaard – jeg så jo primært mig selv som en del af oplysningstraditionen. Nu har jeg det helt anderledes. For det er netop troen på, at Gud altid elsker dig, der er med til at opbygge både dit syn på dig selv og dit medmenneske. Det er dér, den helt store værdi ligger. Og hvis du ikke har den side med i Kierkegaards filosofi, så forrader du hans tænkning,” siger Anders Fogh Jensen.

kommentarer

Du skal have en Facebook-profil for at kunne kommentere denne artikel. Husk at brud på debatreglerne kan medføre, at dine kommentarer bliver fjernet, og din profil udelukkes fra debatten.

[Læs mere om retningslinjerne for vores debat her.](#)

